

'Wat zijn jullie groot geworden!'

Edwin Rutten tussen educatie en entertainment

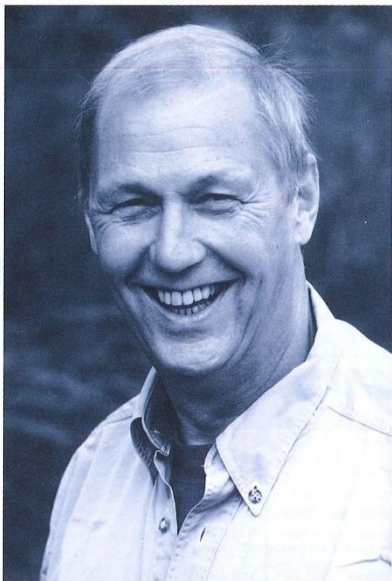

Foto Marten Sandburg

Voor alle 'rakkers' van 0 tot 100. Hij reist door binnen- en buitenland met muziek, theater en workshops. Hij kruipt in de huid van wonderkind Mozart, houdt bedrijven een spiegel voor en scat erop los in jazzclubs. Al die loopbanen zijn gebundeld in één visitekaartje: Edwin Rutten, inspirator.

Tijdens het openluchtfestival Parkpop, afgelopen juni, gingen er ineens tweehonderduizend handen de lucht in tijdens het traditionele 'deze vuist op deze vuist'. Edwin Rutten, ooit kinderidool Ome Willem, is niet vergeten. Sterker nog, zijn fans van toen schakelen hem nu opnieuw in. Als discussieleider. Als verhalenverteller. Als presentator, teambuilder, workshopleider of natuurlijk gewoon als zanger. Rutten doet het allemaal even graag en voor elke doelgroep: van Klokhuis-kijkertjes tot drielidig gepakte directeurs.

Rutten noemt zichzelf een man van drie generaties. 'Grootouders, ouders en kinderen: dat vind ik het ideale drielid. Ik zie niet in waarom je met één en hetzelfde niet alledrie die groepen zou kunnen raken. Het is gewoon een kwestie van normaal doen. Niet kinderachtig, daar staat in mijn vak de doodstraf op. Iedereen heeft het recht om dingen te begrijpen. Juist daarom moet je ervan uitgaan dat iedereen dat ook kan.' Daarom werkt Rutten in 2001 op exact dezelfde manier als pakweg twintig, dertig jaar terug. 'Mensen klagen wel eens over ouder worden. Ik vind dat je daar juist de zegeningen van moet inzien. Inderdaad, ik ben 58. Maar wat maakt het uit? Ik heb nog nooit jonger willen zijn dan ik ben. Me nog nooit willen verhullen. Gelukkig maar, want dan word je een soort reclamezuil voor "jong lijken", waardoor je alleen maar ouder wordt.'

Theater, muziek, entertainment, het begon voor Rutten al lang geleden. Sinds zijn negende jaar maakte hij jazzmuziek en vanaf de tweede klas van de middelbare school oefende hij zeer conscientieus samen met Rogier van Otterloo. 'Als slagwerker en zanger trad ik op. We deden mee aan jazzconcoursen en zelf mocht ik met het Metropole Orkest spelen. Het werd een steeds groter gedoe om vrij te krijgen van school.' Zijn eerste lp maakte Rutten op zijn zestiende. Hij was al snel te zien door heel het land en won internationale songfestivals. Toch ging hij na het gymnasium keurig studeren: sociale- en bedrijfspsychologie. 'Dat heb ik nooit als een omweg ervaren. Leren heb ik altijd leuk gevonden. In die tijd bestond er bovendien nog geen conservatoriumafdeling voor lichte muziek, dus ik had direct in het diepe moeten springen. Uiteraard liep mijn studie wel trager, vanwege het vele spelen. Tijdens de beroemde doctoraalscriptie ben ik blijven hangen. Daar moest je namelijk even drie maanden voor gaan zitten. Dat zat er niet in: ik was iemand die te veel tegelijk wilde doen. Maar ik heb er vrede mee en ben blij met wat ik in die jaren geleerd heb.'

Geitenbreiers

Zo rond zijn 26ste ging Rutten deels over op Nederlandstalig repertoire en scoorde hij enkele top veertig-hits. 'Een wonderlijke tijd: de jazz liep prima en tegelijkertijd deed ik het goed bij tieners.' Sindsdien is com-

bineren zijn *middle name*. Presenteren en zingen, acteren en drummen, jazz en klassiek, pop en kinderliedjes, schrijven en uitvoeren, lesgeven en zelf nieuwe dingen leren: het kan allemaal en met wat geregeld allemaal tegelijk.

'Je hebt toch een soort winkeltje. Misschien zou ik, als ik echt moet kiezen, alleen nog liedjes en verhalen willen schrijven. Het is tegenwoordig niet zo dat ik er niet mee zou kunnen leven om me maar op één activiteit te storten. Maar het heeft ook zijn aardigheid om met zoveel facetten tegelijk bezig te zijn. Het komt geregeld voor dat ik 's ochtends een verhaaltje schrijf, 's middags bij een bedrijf bezig ben of repeteer, 's avonds optreed met een symfonieorkest en daarna nog eens ga staan zingen in een jazzclub. Dat is toch geweldig? Ik heb bovendien op die manier niet echt het gevoel dat ik gewerkt heb.'

Overspannen is Rutten er nooit van geraakt. Hij denkt dat de truc is dat hij heeft geaccepteerd dat een leven als het zijne zich nu eenmaal slecht laat sturen. 'Mijn eerste criterium is of dingen me leuk lijken en of de bijbehorende mensen aardig zijn. Meestal is dat zo.' En al komt een aangeboden opdracht slecht uit, Rutten heeft hem al snel aangenomen. Zoals Strauss' opera *Ariadne auf Naxos*, waaraan hij vanaf oktober meedoet. 'Veel dingen ontstaan vanzelf. In principe wil ik alles doen wat me interesseert en waarvan ik vermoed dat ik het aankan. Dus als iemand me voor iets nieuws vraagt, ben ik snel om. Op die manier heb ik jarenlang les gegeven aan het conservatorium, ben ik projecten in de klassieke muziek aangegaan én is mijn bekendste rol geboren.'

Ome Willem. Wie kent hem niet? Van 1974 tot 1990 volkten dit volwassen kind en zijn muzikale geiten-

'Kippenvel is voor mij het eerste criterium'

breiers (waaronder Harry Bannink) de woensdagmiddagtelevisie. Met *De film van Ome Willem* werd Rutten een begrip onder de lagere schooljeugd én hun ouders en grootouders. 'Indertijd zag ik er de impact niet van in. Ik was freelancer en mijn bestaan dus altijd onzeker. Eigenlijk deed ik gewoon wat ik leuk vond. Dat er zoveel mensen keken realiseerde ik me helemaal niet. Tegenwoordig krijg ik brieven met boodschappen als "hartelijk bedankt voor mijn jeugd" erin. Dat is toch onvoorstelbaar?'

Toen Rutten tijdens Parkpop de dj-show van Wipneus en Pim (onder meer bekend van BNN) kwam opvrolijken, mocht 'het fenomeen', zoals hij tot zijn eigen hilariteit werd aangekondigd, als vanouds door een papieren deur heen springen. 'Wat zijn jullie grooooooot gewor-

Edwin Rutten tijdens een optreden in Tholen (1997); Foto Arie de Vliet

den!', riep Rutten en honderdduizend mensen zaten er meteen weer helemaal in. Compleet met broodjes poep. Rutten: 'Het is leuk om te zien dat de generatie die met mijn programma's is opgegroeid zich nu begint te roeren. Ik kom ze tegen op een nieuwe manier: als cultureel organisator, als wethouder of als hoge piet in een bedrijf. Genieten is van alle generaties.'

Weten en beleven

Of het nu Klokhuis betreft of een uitvoering-met-verhaal van *Così fan tutte*, het grootste deel van Ruttens werk lijkt te balanceren op een lijn tussen educatie en entertainment, of breder gezegd: tussen weten en beleven. 'Die twee dingen zijn allebei wezenlijk onderdeel van mij. Ik ben zowel een denker als een ondervinder.' Ruttens affiniteit met denken werd voor hem concreet toen hij arrangeerlessen volgde bij jazzgrootheid Jerry van Rooijen. 'Die liet ons een perfect realistische tekening zien, waarvan niemand raadde dat hij van Picasso, dé abstracte meester, was. Op die manier wilde Van Rooijen uitleggen dat achter alles dat los-vast lijkt te zijn, dus ook jazz en improvisatiemuziek, enorm veel schuil gaat aan kennis en ervaring; aan organisatie en weloverwogen keuzes.' Sindsdien heeft Rutten in alle samenwerkingsverbanden die hij aangaat een voorkeur

voor gelaagdheid: 'Voor raffinement, verschillende invalshoeken tegelijkertijd, kennis en brede interesse. Ik houd simpelweg niet van domme zangers of musici. Je hebt misschien een paar mensen die een dusdanig oertalent hebben dat ze zich dat kunnen veroorloven. Maar voor

'Ik ben zowel een denker als een ondervinder.'

de meeste mensen die goed in hun vak willen zijn, geldt dat ze ook veel moeten weten over andere gebieden in het leven. Je moet je verdiepen en persoonlijke betrokkenheid met de tekst zoeken.'

De belevingskant is echter zeker zo belangrijk, legt Rutten uit. 'Wat je als artiest ondervindt, moet je direct koppelen aan wat de luisteraar op datzelfde moment meemaakt. Je moet je voordurend bewust zijn van je publiek en op zo'n manier je structuur opbouwen of je verhaal formuleren, dat de mensen in de zaal aangeraakt worden. Alleen dan kun je ze betoveren.' Vanuit die filosofie biedt Rutten vanaf het concertpodium even makkelijk Mozart aan als *Erik* en het klein insectenboek of muziek van moderne componisten als Ives.

Als hij mensen met muziek weet te treffen, is het mooiste wat er kan gebeuren dat ze óók iets met muziek willen, vindt Rutten: 'Er kan niet genoeg amateurmuziek bestaan. Toch wordt er op scholen vaak alles aan gedaan om mensen muziek tegen te maken. De lessen zijn star, de voorbeelden weinig pakkend. Het jaar 1600 is volstrekt oninteressant als je niet kunt overbrengen wat er toen gebeurde, wat de mensen bezighield. C'est le ton

qui fait la musique. Je moet eerst het gevoel aanspreken, dan komen de hersens vanzelf. Dat is een kwestie van aanbieden. Zorg dat er concerten, workshops en goede lessen zijn en laat kinderen vervolgens zélf bepalen of ze er wat aan vinden. Zo doe je aan smaakontwikkeling en kennisopbouw. Ik pleit ervoor dat de groep van nul tot achttien de beste docenten krijgt die ons land heeft. Je moet kinderen boeien, dan komt de rest vanzelf.'

Dit brengt hem op het begrip educatie. In de loop der jaren heeft Rutten veel ervaring opgebouwd met dit vaak moeizame fenomeen. Van het woord krijgt hij snel een geeuwgevoel. 'Je ziet uitgeputte leerlingen in de klas voor je, met moe hengelende armen. Kortom, dat kan anders. Ik herinner me nog goed Pierre Jansen, die ooit een televisieprogramma had waarin hij kunst uitlegde. Toen ik een jaar of negen was zag ik een keer een voordracht van hem. Ik kon alleen maar naar hém kijken, niet naar het kunstwerk. Ik wilde erachter komen hoe die man het voor elkaar kreeg om mij zó in de ban te krijgen. Dat wilde ik ook kunnen. Sindsdien ben ik altijd bezig geweest met enthousiasmeren, met pakken.'

Dat is heel duidelijk te merken tijdens de familieconcerten waar Rutten aan meewerkt. Niks lange inleiding, Rutten komt op en valt direct met de deur in huis: 'Met één hap slokte de vrouw de hamster naar binnen. Zij woont in een land waar de maan en de sterren niet

'Er kan niet genoeg amateurmuziek bestaan'

willen schijnen.' Zo nog een paar zinnen en dan een heftig beginakkoord. 'Dan zitten ze rechtop in hun stoel en heb je de eerste mensen al binnen. Het zit hem allemaal in de verpakking. Iets leren is prima, maar het gaat om de vorm waarin. Vooraf stel ik wat dat betreft mijn doel goed vast. Ik ga mezelf na: hoe voelde ik me toen ik vier jaar oud was? Of veertien? Wat vond ik saai, wat leuk, rechtvaardig, angstig, wat maakte me verlegen? Dat zijn universele dingen waar je bij kunt aansluiten.'

Operadebuut

Eigenlijk ervaart Rutten alle muzikale genres als één. 'Een ballade van Duke Ellington of een pianostuk van Bill Evans doet mij evenveel als Wagner. Het is eenzelfde magie. In de psychologie heb ik geleerd dat dat het ortho-sympatisch systeem heet: dat deel van het zenuwstelsel waar je geen controle over hebt. Noem het maar kippenvel. Dat is het eerste criterium bij muziek, voor mij.'

En een van de redenen om op zijn 58ste voor het eerst aan een opera mee te werken. Schaterend: 'Mijn operadebuut!' Hij is er luchtig over. Vanaf oktober heeft Rutten de spreekrol in Strauss' *Ariadne auf Naxos*. 'Mijn echtgenote Annett Andriesen is operazangeres, dus een en ander uit het genre heb ik wel meegekregen. Maar het vergt nogal wat om je zoiets nieuws eigen te maken. Uit principe doe ik geen kunstje, geen persiflage. Kortom: ik ga geen opera-acteur spelen, ik wil het zijn. Dat vergt veel luisteren. Muziek leer je vaak op de oren. Het moet je eigen worden, onderdeel van je leven en ecosysteem.'

Foto: Peter van Huijkelom

Wat *Ariadne auf Naxos* betreft, heeft het hem de halve zomer gekost. 'De woorden zijn zeer ingewikkeld. Eerst moet je de tekst, in een uitdrukkingstaal die niet de jouwe is, kennen. Vervolgens moet je hem eigen maken, naar je hand zetten. Ik zoek uit hoe ik dingen arrogant kan brengen, of juist onzeker, dwingend of zacht. Op die manier word ik vrijer in de tekst. Ach ja, ik heb er een vakantie maand voor opgegeven, maar dan heb je ook wat. Zoiets komt volgens mij maar één keer op je pad.' Op de suggestie dat hij op die manier al in veel succesvolle projecten van vele jaren verzeild is geraakt, kan hij alleen maar glimlachen. ♦

Agenda

Dit najaar is Edwin Rutten onder meer te zien met het Rotterdams Philharmonisch Orkest in het stuk *Lord of the rings* en de *Sophia Kinder Symphonie* van Dick Brossé (28, 29 en 30 september in de Doelen, Rotterdam). Met het Radio Philharmonisch Orkest werkt hij mee aan een programma ter gelegenheid van de week van de Nederlandse muziek, samengesteld door Leo Samama. *Ariadne auf Naxos* is onder meer te zien op 10 en 11 oktober (Den Haag), 12 oktober (Haarlem), 18 oktober (Eindhoven) en 24 oktober (Utrecht).
Meer informatie op www.edwinrutten.nl.

Uitgesproken

Arthur Schoonderwoerd, fortepianist: 'Het zijn nu eenmaal de instrumenten die de muziek zo tastbaar maken en het kale notenmateriaal zoveel concreter. Het grote probleem van een partituur blijft toch altijd dat er vooral heel veel *niet* in staat. Alle dynamische tekens, die ontbreken toch in de vroege muziek?'

(Oorsprong, januari 2001)

Paolo Giacometti, pianist, sprekend over zijn leraar Jan Wijn: 'Zijn lesmethode is gericht op het wekken van nieuwsgierigheid. Wat kun je doen met een stuk en wat kun je er mee zeggen?'

(NRC Handelsblad, 11 mei 2001)

Alfred Brendel, pianist: 'Als ik speel, zijn de gelukkigste momenten die waarop ik het gevoel heb dat de muziek, de componist, via mij direct spreekt tot het publiek. Ook al is dat gevoel een illusie.'

(NRC Handelsblad, 21 mei 2001)

Lorin Maazel, dirigent: 'Jonge dirigenten maken vaak veel bewegingen met armen en dirigeerstok, zonder dat het enig resultaat heeft.'

(De Standaard Online, 15 juni 2001)

Wenneke Savenije, recensente: 'Zonder volledige overgave aan de Heilige Kunst ontaardt een muzikale uitvoering, of het nu om zangers of om instrumentalisten gaat, per definitie in een schoolse spreekbeurt.'

(NRC Handelsblad, 26 juni 2001)

Michiel Borstlap, jazzmusicus: 'Dat strikte onderscheid tussen jazz en klassieke muziek is een uitvinding van recensenten.'

(NRC Handelsblad, 10 juli 2001)

